

Тема 1

Фінансовий ринок: сутність, функції та роль в економіці

ПЛАН

1. Поняття фінансового ринку, його структура та ключові функції в економіці.
2. Основні учасники фінансових ринків, їх характеристика.
3. Розвинені ринки і ринки, що формуються: критерії оцінювання.
4. Особливості англо-американської та континентальної моделей фінансових ринків, їх сильні і слабкі сторони.
5. Основні тенденції розвитку сучасних фінансових ринків.
6. Становлення фінансового ринку в Україні.

1.Поняття фінансового ринку, його структура та ключові функції в економіці

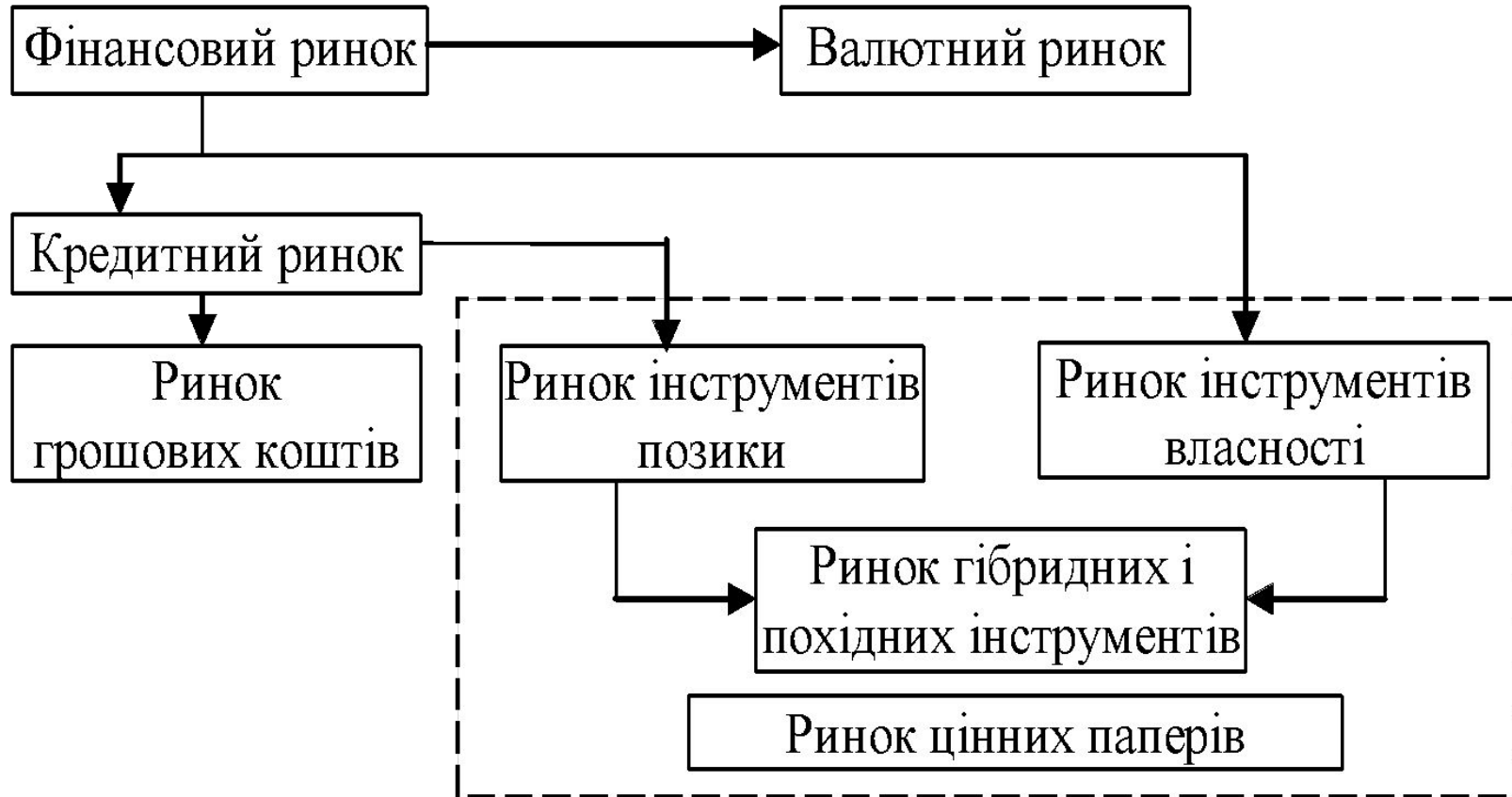
Фінансовий ринок (*financial market*) – ринок, на якому відбувається перерозподіл тимчасово вільних грошових коштів через фінансових посередників на основі використання фінансових інструментів.

Фінансові посередники – це фінансові інститути, які спеціалізуються на наданні фінансових послуг щодо агрегування капіталу та трансформації обсягів, строків і ризиків його використання, забезпечуючи зниження трансакційних витрат в умовах асиметрії інформації, сприяючи ефективній взаємодії учасників фінансового ринку та оптимізації розміщення фінансових ресурсів в економіці.

ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТ
(financial instrument) – це засіб, за допомогою якого фінансування/капітал передається від власників (заощаджувачів, інвесторів) до кінцевих споживачів.

При цьому у власників капіталу виникає фінансовий актив, а в споживача – фінансове зобов'язання або інструмент власного капіталу.

Структура фінансового ринку

**Чим відрізняється фондовий ринок від
ринку фінансових послуг ?**

Фондовий ринок покликаний вирішувати завдання формування фондів, тобто капіталу певних економічних суб'єктів. Це завдання може вирішуватися за допомогою використання обмеженого кола фінансових інструментів (без інструментів термінового ринку та ринку похідних цінних паперів).

2. Основні учасники фінансових ринків, їх характеристика.

Заощаджувачі – особи, які частину поточного доходу залишають на майбутнє споживання.

Заощаджувачами виступають домашні господарства, суб'єкти господарювання, держава.

Найбільшими власниками заощаджень є домашні господарства, тобто окремі громадяни та їх сім'ї.

Інвестиційні мотиви населення:

- заощадження або створення резервів на «чорний день»;
- заощадження на поліпшення якості життя - нагромадження коштів для придбання нерухомості (насамперед житла) та дорогих товарів тривалого використання;
- заощадження на освіту;
- заощадження на старість;
- заощадження як джерело отримання додаткового поточного доходу в найближчий час.

Позичальниками вільного капіталу на фінансовому ринку є громадяни, підприємства, організації, господарські товариства, держава в особі загальнодержавних та місцевих органів влади, які мають потребу у додаткових фінансових ресурсах для проведення господарської та іншої діяльності.

Державний та гарантований державою борг України станом на 31.12.2015

	МЛН. ДОЛ. США	МЛН. ГРН.
Загальна сума державного та гарантованого державою боргу	65 488,41	1 571 765,64

Традиційним є розподіл фінансових посередників на дві основні групи – посередників:

- банки;
- небанківські фінансові посередники (парабанки).

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Банк - юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

Станом на 01.02.2015 р. 115 банків мали банківську ліцензію та один (АТ "РОДОВІД БАНК") - ліцензію санаційного банку.

Сучасні банки орієнтуються на універсальність і комплексність своєї діяльності.

Діяльність небанківських фінансових посередників є вузькоспеціалізованою. Вони займають ті ніши фінансового ринку, де сформувався незадоволений попит на окремі фінансові послуги:

- залучення дрібних заощаджень домогосподарств;
- мікрокредитування;
- забезпечення соціальних гарантій;
- страхування;
- фінансування інноваційної діяльності тощо.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Банк - юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

Станом на 01.02.2016 р. 155 банків мали банківську ліцензію та один (АТ "РОДОВІД БАНК") - ліцензію санаційного банку.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»:

Банк - юридична особа, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги, відомості про яку внесені до Державного реєстру банків.

Станом на 01.02.2016 р. 155 банків мали банківську ліцензію та один (АТ "РОДОВІД БАНК") - ліцензію санаційного банку.

**Кількість банків,
які мають банківську ліцензію
(станом на кінець року)**

2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
175	184	182	176	176	176	180	120

Системно важливі банки

для віднесення банку до системно важливих визначається спеціальний показник.

Банк є системно важливим, якщо цей показник є вищим, ніж розмір середньоарифметичного показника системної важливості відповідних банків.

Для визначення системно важливих банків використовуються такі показники:

1. Загальні активи (коефіцієнт зважування 35%);
2. Кошти фізичних осіб, суб'єктів господарювання та небанківських фінансових установ (коефіцієнт 35%);
3. Кошти, розміщені в інших банках (коефіцієнт 7,5%);
4. Кошти, залучені від інших банків (коефіцієнт 7,5%);
5. Кредити, що надані суб'єктам господарювання у промисловість, сільське господарство та будівництво (коефіцієнт 15%).

Системно важливі банки

1. ПриватБанк
2. Ощадбанк
3. Укрексімбанк

З 1 січня 2019 року системно важливі банки повинні дотримуватися нормативів:

миттєвої ліквідності (Н4) - не менше ніж 30%,
максимального розміру кредитного ризику на одного контрагента (Н7) - не більше ніж 20%.

З 1 січня 2020 року системно важливий банк має формувати буфер системної важливості, який розраховується від загального обсягу ризику згідно з інструкцією про порядок регулювання діяльності банків в Україні.

Чотири групи банків:

1. банки з державною часткою (7)
2. банки іноземних банківських груп (19)
3. банки з часткою активів банківської системи більше 0,5%
4. банки з часткою активів банківської системи менше 0,5%

Державний банк – 100 % статутного капіталу належать державі
Банки з державною часткою – банки, в яких частка держави перевищує 75%.

1. Ощадбанк – держава в особі КМУ (100%)
2. Укрексімбанк – держава в особі КМУ (100%)
3. Держзембанк – держава в особі КМУ (100%)
4. Укргазбанк – держава в особі Мінфіна (94,9409%)
5. Родовід Банк – держава в особі Мінфіна (99,9937%)
6. банк "Розрахунковий центр" – НБУ (77,7897%), держава в особі КМУ (8,661%), держава в особі Мінфіна (через «Укргазбанк» – 4,3501%);
7. УБРР – держава в особі Фонду державного майна України (99,9945%), держава в особі КМУ через Укрексімбанк (0,0055%).

"Напрямки і принципи розвитку державних банків до 2025 року"

- до 2019 року – продати не менше 25% акцій Ощадбанку та Укрексімбанку;
- до 2017 року – продати (приватизувати) Укргазбанк;
- позбавити Ощадбанк прямої державної гарантії за вкладами населення та перевести до участі у ФГВФО.

Поділ "сфер впливу" державних банків

Ощадбанк зосередиться на роботі з населенням, малим і середнім бізнесом і великими підприємствами в певних галузях економіки.

Укрексімбанку доведеться відмовитися від роботи з роздрібом до 2017 року.

Банк зосередиться на обслуговуванні компаній-експортерів, підприємств, які виконують контракти за кордоном і реалізують торговельні або інвестиційні імпорتنі проекти із залученням іноземних експортно-кредитних агентств і МФО. Ще одна пріоритетна сфера роботи банку - обслуговування міждержавних і міжурядових торговельних та інвестиційних угод.

Державний земельний банк – фінансовий агент держави в агропромисловому секторі.

Завдання Банку – спільно з Держкомземом та МінАПК навести порядок в управлінні землями с/г призначення, на ринкових, прозорих і конкурентних засадах визначити умови передачі їх в оренду - через земельні торги. Мета – встановлення справедливої, а не корупційної, плати за користування землею.

Виручені від оренди державних земель кошти частково будуть направлятися на зниження процентної ставки при кредитуванні аграріїв, частково – на поповнення бюджетів органів місцевого самоврядування.

Для ефективного управління цими коштами, для кожного району передбачається відкриття особових рахунків. На ці рахунки будуть надходити кошти від оренди держземель сільгосппризначення, розташованих у цьому районі. Потім вони пропорційно будуть інвестуватися в розвиток територій.

Використання іпотеки землі в якості забезпечення для отримання кредитних ресурсів дозволить знизити вартість кредитів і залучити додаткові ресурси - у комерційних банків. У цьому ланцюжку ДЗБ прийматиме землю в іпотеку, надаючи комерційному банку гарантію. Кредитувати ж аграрія будуть комерційні банки, що працюють у сфері АПК.

Реалізація місій та стратегій банку в повному обсязі стане можливим після прийняття змін до законодавства, що дозволить банку прийняти в капітал землі сільськогосподарського призначення державної форми власності.

Станом на сьогодні банк розробляє процедури, процеси та продукти для реалізації його місій та стратегій.

Питання створення на основі УДППЗ «Укрпошта» окремого державного банку або створення будь-яких інших нових державних банків визнано недоцільним.

Системні державні банки – Ощадбанк і Укрексімбанк – повинні враховувати можливості великих державних інфраструктурних підприємств, такі як використання відділень «Укрпошти», в якості каналів продажів банківських продуктів.

З червня 2011 р. до кінця 2012 р. у Законі «Про банки і банківську діяльність» була стаття 86/1 «Санаційний банк».

Основною функцією санаційного банку є робота з проблемними активами банків, як тих, що здійснюють свою діяльність у загальному режимі, так і тих, у яких призначено тимчасову адміністрацію або які перебувають у процедурі ліквідації, та задоволення вимог вкладників та інших кредиторів.

Починаючи з 15 червня 2012 року РОДОВІД БАНК розпочав здійснювати свою діяльність у якості санаційного банку на підставі Ліцензії санаційного банку №1, яка видана Національним банком України (дійсна до 2018 року). Родовід Банк заплановано ліквідувати протягом 2016 року.

На даний час Банк проводить роботу з проблемними активами, що виникли на підставі цивільно-правових договорів, укладених Банком до дня набуття ним статусу санаційного банку.

Повноцінне функціонування Банку в статусі санаційного неможливе через неврегулювання на законодавчому рівні питань визначення механізму передачі санаційному банку проблемних активів банків, у тому числі державних банків та банків, у капіталізації яких взяла участь держава, та подальшої роботи санаційного банку з такими активами.

«Положення про порядок створення, реєстрації випуску акцій, видачі банківської ліцензії та генеральної ліцензії на здійснення валютних операцій перехідному банку»

Перехідний банк («бридж-банк») – це тимчасовий банк, що створюється та управляється ФГВФО, до якого передаються активи і зобов'язання неплатоспроможного банку до закінчення процедури врегулювання неплатоспроможності банку.

ФГВФО на підставі плану врегулювання приймає рішення про утворення перехідного банку шляхом виділу частини активів і зобов'язань неплатоспроможного банку. Перехідний банк утворюється у формі публічного акціонерного товариства. Утворення перехідного банку здійснюється після отримання письмового зобов'язання інвестора щодо придбання перехідного банку.

- Публічне акціонерне товариство **«Розрахунковий центр з обслуговування договорів на фінансових ринках»** (далі – Розрахунковий центр) утворено на базі Приватного акціонерного товариства «Всеукраїнський депозитарій цінних паперів» (далі – ВДЦП).
- Виключною компетенцією Розрахункового центру є проведення грошових розрахунків за правочинами щодо цінних паперів та інших фінансових інструментів, вчинених на фондовій біржі та поза фондовою біржею, якщо проводяться розрахунки за принципом «поставка цінних паперів проти платежу».

Банк з іноземним капіталом - частка капіталу, що належить хоча б 1 іноземному інвестору, не менше 10 % (станом на 01.12.2015 року 40 банків, з яких 18 банків - зі 100% іноземним капіталом).

Банківська група – група юридичних осіб, які мають спільного контролера, що складається:

- 1) з материнського банку та його українських та іноземних дочірніх та/або асоційованих компаній, які є фінансовими установами;
- 2) з двох або більше фінансових установ і в якій банківська діяльність є переважною.

19 банків іноземних банківських груп

Промінвестбанк – Державна корпорація «Банк розвитку та зовнішньоекономічної діяльності (Внешекономбанк)» (РФ);

Сбербанк – «Сбербанк Росії»;

ВТБ – Банк ВТБ (РФ);

Райффайзен Банк Аваль – Райффайзен Банк Інтернаціональ (Австрія);

Укрсоцбанк – УніКредіт (Італія);

УкрСиббанк – БНП Паріба (Франція);

банк «Креді Агріколь» - Креді Агріколь (Франція);

ОТП Банк - ОТП Банк (Угорщина);

Сітібанк, ІНГ Банк Україна, Кредобанк, Правекс-Банк, ВіЕс Банк,

БМ Банк, Піреус Банк, Марфін Банк, банк "Кредит Європа",

Дойче банк ДБУ, СЕБ Корпоративний банк.

http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=6738234

Структури власності банків України

За величиною активів в першу групу НБУ
відніс 13 банків:

Приватбанк, Альфа-Банк, ПУМБ,
банки "Південний" і "Хрещатик", Мегабанк,
банк "Кредит Дніпро", Прокредит Банк, Фідобанк,
Універсал Банк, ПТБ,
банки "Восток" і "Діамант".

В другу групу за величиною активів
увійшли решта 78 банків.

Закон України «Про банки і банківську діяльність»

Стаття 4. Банківська система України

Банк самостійно визначає напрями своєї діяльності і спеціалізацію за видами послуг.

Національний банк України визначає види спеціалізованих банків та порядок набуття банком статусу спеціалізованого.

Національний банк України здійснює регулювання діяльності спеціалізованих банків через економічні нормативи та нормативно-правове забезпечення здійснюваних цими банками операцій.

Раніше:

Банк набуває статусу **спеціалізованого банку** у разі, якщо більше 50 відсотків його активів є активами одного типу.

За спеціалізацією банки можуть бути:

- ощадними;
- інвестиційними;
- іпотечними;
- розрахунковими (кліринговими).

Банк набуває статусу *спеціалізованого ощадного банку* у разі, якщо більше 50 % його пасивів є вкладками фізичних осіб.

Фінансова установа – юридична особа, яка відповідно до закону надає одну чи декілька фінансових послуг, а також інші послуги (операції), пов'язані з наданням фінансових послуг, у випадках, прямо визначених законом, та внесена до відповідного реєстру в установленому законом порядку.

Фінансові установи повинні:

- бути занесені до Державного реєстру фінансових установ;
- отримати Свідоцтво про реєстрацію фінансової установи;
- стати учасником саморегульованої організації;
- за необхідності отримати ліцензію (ліцензують банківську, страхову діяльність, надання послуг накопичувального пенсійного забезпечення, кредитів за рахунок залучених коштів та деяких інших послуг).

До фінансових установ належать:

- банки,
- кредитні спілки,
- ломбарди,
- лізингові компанії,
- довірчі товариства,
- страхові компанії,
- установи накопичувального пенсійного забезпечення,
- інвестиційні фонди,
- інші юридичні особи, **виключним видом діяльності яких є надання фінансових послуг.**

3. Розвинені ринки і ринки, що формуються: критерії оцінювання

Розвинуті ринки (developed market)	Ринки, що розвиваються (emerging market)	Пограничні ринки (fronrier market)
Канада	Бразилія	Аргентина
США	Чилі	Ямайка
Австрія	Колумбія	Тринідад і Тобаго
Бельгія	Мексика	Боснія і Герцеговина
Данія	Перу	Болгарія
Фінляндія	Чехія	Хорватія
Франція	Єгипет	Естонія
Німеччина	Угорщина	Литва
Греція	Мароко	Казахстан
Ірландія	Польща	Румунія
Ізраїль	Росія	Сербія
Італія	Південна Африка	Словенія
Нідерланди	Туреччина	Україна
Норвегія	Китай	Бахрейн
Португалія	Індія	Йорданія
Іспанія	Індонезія	Кувейт
Швеція	Південна Корея	Ліван
Швейцарія	Малайзія	Оман
Великобританія	Філіпіни	Катар
Австралія	Тайвань	Саудівська Аравія
Гонг Конг	Таїланд	Об'єднані Арабські Емірати
Японія		Бангладеш
Нова Зеландія		Пакистан
Сінгапур		Шрі Ланка
		В'єтнам
		Ботсвана
		Гана
		Кенія
		Маврикій
		Нігерія
	Туніс	
	Зімбабве	

Фінансовий ринок, що формується – ринок, що знаходиться в процесі трансформації, зростання і ускладнення структури.

Фінансова глибина (*financial depth*) – це насиченість обороту країни грошовими і фінансовими інструментами, розвиненість фінансової архітектури, "пронизаність" економічної системи фінансовими відносинами, що дає оцінку можливостей акумулювати і розподіляти грошові ресурси для забезпечення потреб економічного зростання. Чим більша "фінансова глибина" економіки, тим вищі функціональні можливості фінансового ринку.

Фінансова інклюзивність (*financial inclusion*) – ступінь доступності фінансових послуг для економічних агентів.

4. Особливості англо-американської та континентальної моделей фінансових ринків, їх сильні і слабкі сторони.

Модель фінансового ринку - це тип організації ринку в залежності від значимості різних способів фінансування економіки і ролі різних видів фінансових посередників.

Банківська модель (bank based financial system, континентальна, інсайдерська, німецька) - система, орієнтована на банківське фінансування.

Небанківська модель (market based financial system, аутсайдерська, англо-американська модель) - система, орієнтована на ринок цінних паперів і систему інституціональних інвесторів (страхові компанії, інвестиційні та пенсійні фонди).

5. Основні тенденції розвитку сучасних фінансових ринків

Глобалізація фінансових ринків характеризується розширенням міжнародних фінансових потоків і взаємозалежністю національних ринків.

Процеси глобалізації, з одного боку, відкривають суб'єктам фінансового ринку доступ до ресурсів світової фінансової системи, а з іншого боку, підвищують вразливість економіки країни до глобальної фінансової нестійкості.

Супроводжується **моноцентризмом** – підвищенням концентрації ринку за рахунок зменшення та укрупнення фінансових інститутів.

Дезінтермедіація (негативна приставка "dis" і "intermediation" - посередництво) - обумовлене економічними, політичними, соціальними факторами явище, результатом якого є дисфункція банківського посередництва.

Сек'юритизація (англ. securities - «цінні папери») - перетворення активів, що не обертаються на ринку, в цінні папери, які обертаються.

Ускладнення фінансових продуктів за рахунок **фінансового інжинірингу** – поєднання кількох активів таким чином, щоб отримати комплексний фінансовий продукт, що задовольняє певним умовам.